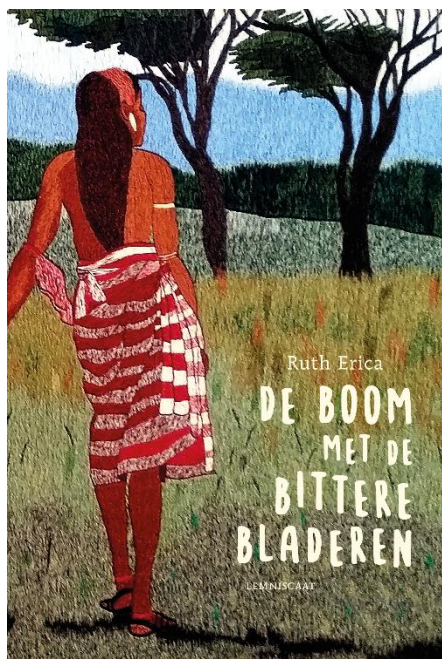

Aardrijkskundig lesmateriaal bij het boek *De boom met de bittere bladeren*

Doelgroep:	vanaf klas 2 voortgezet onderwijs
Gemaakt door:	Ruth Erica
Met dank aan:	Gerard van Dorp en Marieke Kleinhuis

Over het boek

Maridadi werkt op de markt in Rwanda. Het liefst zou ze studeren op de universiteit, maar daar is geen geld voor. Alle dagen lijken hetzelfde. Totdat Puck opduikt, een studente die Maridadi vraagt om voor haar te tolken. Dit zet een stroom van gebeurtenissen in gang. Veertien jaar na de genocide in Rwanda begint Maridadi zichzelf vragen te stellen over haar verleden - en meer nog bij haar moeders dood. Hoe bepaalt ze haar positie in het spanningsveld tussen daders en slachtoffers? En lukt het haar om de waarheid te achterhalen?

Over de auteur

Ruth Erica droomde als kind al over Afrika. Omdat ze nieuwsgierig was naar

de wereld, studeerde ze culturele antropologie. Voor haar werk reisde ze regelmatig naar het continent. Rwanda - waar het traumatische verleden nog dichtbij is - raakte haar in het hart. Het schrijven van fictie bleek voor haar de beste manier om over haar ervaringen te vertellen. Daarbij liet zij zich leiden door de vraag: welke impact heeft deze inktzwarte periode op Rwandese jongeren?

De boom met de bittere bladeren

Auteur: Ruth Erica

Uitgeverij: Lemniscaat

Doelgroep: young adult

ISBN: 978 90 477 1199 5

Prijs: €15,99

Winnaar Glazen Globe

De boom met de bittere bladeren is de winnaar van de Glazen Globe 2021, het beste aardrijkskundige jeugdboek. Deze prijs wordt elke twee jaar uitgereikt door het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG). Achterliggende doel is om kinderen en jongeren te interesseren voor aardrijkskunde.

Lesmateriaal

Inleiding voor de docent

De boom met de bittere bladeren speelt in het Afrikaanse land Rwanda. Het continent Afrika is groter dan Europa of Noord-Amerika. In totaal bevat het 54 landen en een aantal gebieden die deel uitmaken van Spanje, Portugal of Frankrijk. De volken die er leven verschillen net zoveel van elkaar als Nederlanders van Russen of Turken.

Ook binnen een en hetzelfde land zijn vaak verschillende groepen. Gewoonten en tradities van die groepen verschillen van elkaar. Het komt regelmatig voor dat verschillende groepen tegenover elkaar komen te staan, al dan niet in een gewapend conflict.

Rwanda ligt in centraal Afrika ingeklemd tussen de Democratische Republiek Congo, Oeganda, Tanzania en Burundi. In 1994 vond er een gruwelijke massamoord plaats, waarbij een aanzienlijk deel van de ene bevolkingsgroep (Hutu's) de leden van de andere groep (Tutsi's) om het leven probeerde te brengen. Veel mensen vluchtten naar de buurlanden.

Gelukkig kwam na drie maanden een einde aan de genocide, maar tegen een hoog verlies aan mensenlevens. Naar schatting één miljoen mensen zijn vermoord. Tutsi's, maar ook veel gematigde Hutu's die het niet eens waren met wat er gebeurde. Daarna moest in Rwanda weer een 'samen'leving worden opgebouwd. *De boom met de bittere bladeren* speelt zich af tegen de achtergrond van de genocide van 1994 en de emoties die het bouwen van een nieuwe 'samen'leving met zich meebrengt.

Materiaal in drie categorieën

Hieronder volgt een aantal opdrachten, vragen en stellingen die aansluiten bij het vak aardrijkskunde. De meesten (78%) zijn te maken aan de hand van een leesfragment of zonder het boek te lezen. Voor een klein aantal (22%) moet wel het hele boek gelezen worden.

- FB- Aan de hand van een fragment uit het boek
- ZB - Zonder het boek te lezen
- HB- Aan de hand van het hele boek

Afhankelijk van de beschikbare tijd kunt u hieruit een keuze uit maken. De bijlage voor de docent aardrijkskunde kunt u opvragen bij Ruth Erica¹. Daarin vindt u de bijbehorende antwoorden en werkvormen.

1) Afrika

Vraag (ZB): Wat weet jij over Afrika? Noem de eerste drie dingen die bij je opkomen.

¹ Stuur een mail naar: ruthericaschrijft@gmail.com

Vraag (ZB): Hoeveel weetjes kan je opnoemen zonder op internet te kijken:

- a) Hoeveel landen zijn er in Afrika?
- b) Kun je 7 Afrikaanse hoofdsteden opnoemen?
- c) Wat is de grootste stad van Afrika?
- d) Hoeveel talen worden er in Afrika gesproken? Noem er drie.
- e) Wat is het grootste meer van Afrika?
- f) In welk land ligt de hoogste berg van Afrika?

2) Rwanda

Opdracht (ZB): Zoek informatie over de volgende onderwerpen. Beschrijf ze elk in een paar korte zinnen.

- Hoofdstad en ligging
- Munteenheid
- Klimaat en landschap
- Staatsvorm
- Bevolkingsaantal en bevolkingsgroepen
- Talen
- Economie (waar leeft men van?)

Vraag (HB): Wat is NIET waar over Rwanda?

- a) In Rwanda voelen mensen zich meestal bewoners van een heuvel in plaats van een dorp.
- b) Rwanda is strak georganiseerd in regio's, provincies, districten, sectoren, cellen en *nyumbakumi's* (letterlijk: tien huizen).
- c) De meeste jongeren in Rwanda vinden de kerk maar stom.
- d) Een 'ambulance van de heuvels' is een rieten brancard tussen twee bamboestokken.

Vraag (FB): Lees hoofdstuk 2 t/m bladtekening op blz. 25. In dit hoofdstuk krijgt Puck een rondleiding door Maridadi's huis. Noem drie dingen die anders zijn dan je in een Nederlands huis gewend bent.

Vraag (FB): Lees fragment blz. 10/11 (Aarzelend bleef ik staan... Trouwens, het meisje mocht ook niet denken dat ik haar achterna liep). Maridadi wordt opgevoed volgens Rosa's beleefdheidsregels. Wat vertellen deze regels over Rwanda? En wat zegt het over Maridadi dat ze later in het verhaal tegen deze regels ingaat?

3) Contrast arm - rijk

Vraag (HB): de familie van Maridadi's moeder is duidelijk rijker dan die van haar vader. Dat blijkt uit een heel aantal dingen. Welke hoort NIET in dit rijtje thuis?

- a) Ben heeft geld voor leuke uitjes

- b) Ze hebben een tv
- c) Ze wonen in een mooi huis
- d) Paula draagt een pruik

Vraag (ZB): wat zegt het goede antwoord over de keuze die (sommige) arme mensen maken?

4) Plasticzakkenverbod

In Rwanda geldt sinds 2008 een verbod op plastic tasjes en zakken. Dat verbod heeft ervoor gezorgd dat de VN de hoofdstad van Rwanda 'de schoonste stad van het Afrikaanse continent' noemden.

Vraag (ZB): Waarom denk je dat ze in Rwanda het plasticzakkenverbod hebben ingevoerd? Waar zouden die plastic zakken belanden als ze er wél waren?

Vraag (ZB): Waar wordt plastic van gemaakt? En wat wordt bedoeld met 'plasticsoep'?

Thuisopdracht (ZB): Leg thuis een lijst in de keuken. Houd daarop bij welke materialen en hoeveel materialen in één weekeinde worden weggegooid. Zet een kruisje in de betreffende kolom.

Plastic	Papier / karton	Aluminiumfolie	Groenafval

- Vergelijk jouw lijst met die van je medeleerlingen. Wat valt op? Zie je een mogelijkheid om je eigen afvalberg te verminderen? Hoe?
- Bedenk een actie in je eigen omgeving om het gebruik van plastic terug te dringen.

5) Cultuurverschillen

Maridadi is de hoofdpersoon van *De boom met de bittere bladeren*. Als lezer bekijken we de wereld door haar ogen. **Vraag (HB):** Hoe ziet Maridadi de Nederlandse studente Puck? Kun je daar drie voorbeelden van geven?

Puck is niet de hoofdpersoon, maar uit haar opmerkingen en vragen kunnen we wel het een en ander opmaken. **Vraag (HB):** Hoe denk je dat Puck naar de Rwandese Maridadi kijkt? Kun je daar twee voorbeelden van geven?

6) Strijd tussen de Hutu's en de Tutsi's

Opdracht (HB): Maak een themablad of een poster over wat je uit *De boom met de bittere bladeren* kunt leren over de genocide van 1994. Ga daarbij in op:

- Wat is een genocide?
- De achtergrond van de Rwandese genocide
- De verschillen tussen Hutu's en Tutsi's
- Hoe de Rwandese genocide is uitgevoerd (de aanpak en wie het uitvoerden)

- Het einde van de strijd
- De afrekening met de daders

7) Allemaal Rwandezers/ Nederlanders

Lees blz. 26 vanaf bladtekening (Ik had gehoopt dat ze die preek was vergeten) tot blz. 27 onderaan.

Vragen (FB)

- Als je groepen voor de wet afschaft, denk je dat ze dan ook echt zijn verdwenen?
- Vind je het een goed idee om dit in Nederland ook te doen, als het bijvoorbeeld gaat om Nederlanders met een Turkse, Marokkaanse of Chinese achtergrond?

8) Democratische Republiek Congo

Lees blz. 34 t/m eerste regel blz. 35 ('Congolezen zijn echte *survivors*, let maar eens op.')

Vraag (FB): Wat betekent artikel 15 hier in Congo? En wat zegt dit over het land?

Vraag (ZB): In de grondwet van Congo, Rwanda en Nederland staat ook daadwerkelijk een artikel 15. Kan je raden welk artikel bij welk land hoort?

- Alle mensen zijn gelijk voor de wet. Ze hebben recht op gelijke bescherming door de wet.
- Buiten de gevallen bij of krachtens de wet bepaald mag niemand zijn vrijheid worden ontnomen.
- Alle burgers zijn gelijk voor de wet en hebben recht op bescherming van de staat. Niemand mag worden bevoordeeld of benadeeld op grond van hun familieafkomst, etnische afkomst, hun politieke, religieuze, filosofische of andere overtuigingen.

9) De Verenigde Naties

De Verenigde Naties hebben in Rwanda helaas niet kunnen voorkomen dat de genocide op de Tutsi's plaatsvond.

Opdracht (ZB): beschrijf zo beknopt mogelijk:

- Waarom de VN zijn opgericht
- Hoeveel lidstaten de VN heeft
- Twee gespecialiseerde organisaties van de VN zoals de Wereldbank
- Wat de taak van de VN in 1994 in Rwanda was

10) Haatmedia

Tijdens de Rwandese genocide werden mensen via de radio opgezweept om mee te doen aan de moordpartijen. Op de Radio van de Duizend Heuvels zongen ze bijvoorbeeld het deuntje (pagina 102):

Kom vrienden, doe mee met het feest: de kakkerlakken worden uitgeroeid.

Vragen (ZB)

- Waarom denk je dat ze de Tutsi's 'kakkerlakken' noemden?
- Zie jij, bijvoorbeeld op social media, weleens dat mensen worden uitgescholden omdat ze bij een bepaalde groep horen? Zo ja, wat doe je dan?

11) Gerechtigheid

In het laatste deel van het boek komen de *gacaca's* naar voren, de Rwandese volksrechtbanken waar veel daders van de genocide zijn berecht. De rechters van de gacaca werden gekozen uit de lokale gemeenschap. **Lees blz. 197 en 198 (t/m De grote jongens gaan helemaal niet naar de gacaca; zij moeten voor de nationale rechtbank verschijnen).**

Vragen (FB):

- Vind je dat Nederland na de Tweede Wereldoorlog ook lokale rechtbanken had moeten invoeren waarbij de verdachten worden berecht door mensen uit hun eigen stad of dorp?
- Waarom wel/ niet?

12) Verzoening

In *De boom met de bittere bladeren* zegt de dader geen sorry tegen de slachtoffers voor wat hij hen heeft gedaan. **Lees blz. 229 vanaf 'Voor deze feiten krijgt Felix Karikezi een gevangenisstraf van vijftientig jaar' tot onderaan pagina.**

Stelling (FB): het is belangrijker dat een dader spijt betuigt dan dat hij een gevangenisstraf krijgt.

13) Landschap en weer

Lees blz. 37 vanaf 'Terwijl ik over de zachte stoelbekleding aaide, keek ik uit het raam naar de golfplaten daken' tot blz. 38 aan de bladtekening 'OR-AS-BAT. Aha!'

Vraag (FB): Het boek speelt in 2008, maar inmiddels is de vulkaan Nyiragongo opnieuw uitgebarsten. Wanneer was dat? En wat gebeurde er toen in Congo en over de grens in Rwanda?

Vraag (FB): Kijk achterin het boek bij de Rwandese spreekwoorden. Welke spreekwoorden gaan over het weer, het landschap, of manier waarop het land wordt bewerkt?